

Stud. iur. Erich Kalmar.

Prof. H. S. K. le
18. III 44.
Kand. iur. Kalmar

Aegumine.

Diplomitöö.

E.V.
TARTU ÜLTKOOLI
LOUENSTEADUSKOND
18. märk. 44
№ 333
TARTU

2729

A. W. A. u. diplomitöö
21. 03. 44
Zhuang

Tartu 1944.
Lõpetanud 23. III 44.
õigusteaduskonna

Sisukord.

I	Sissejuhatus	1
§ 1.	Aegumise mõiste	1
§ 2.	Aegumine ja iganemine kui vii instituu- did	4
II	Aegumise ajalooline areng ja üle- vaade	6
§ 3.	Ajalooline areng	6
§ 4.	Aegumise sisuline ülevaade	12
III	Aegumine tänapäeval	17
§ 5.	Aegumise sisu ja kehtkond	17
§ 6.	Aegumistähtajad	24
§ 7.	Aegumistähtaja algus	27
§ 8.	Aegumise peatus ehk seiskus	30
§ 9.	Aegumise katkestus	34
§ 10.	„Bona fides“	38
§ 11.	Aegumise tagajärjed ehk toime	41
	Osundatud teoseid	45

I Sissejuhatus.

§1. Aegumise mõiste.

1. Mõiste selgitus. Iga õiguskord annab teatavad tähtajad oma õiguste teostamiseks ja kaitses. Õigus kohtulikule kaitsesele on õigusriigis iga õigussubjekti võetamatuse õiguseks. Iga õigus on seotud hagiga (actio), s. o. õigustusega pöörduda kohtu poole selle õiguse kaitses.

Kuna iga õiguskord määrab kindlad tähtpäevad, mille kestel on võimalik teostada oma õiguste kaitses, pöördudes hagiga kohtu poole, siis nende tähtpäevade möödalasemine toob endaga kaasa õiguse kestmise päble antud tähtaega hagiga kohtu poole pöördumiseks. See õiguste kestmise pole tekkinud mitte sellepärast, nagu oleks mõjunud aeg nende päble, et nõudlust ei tõstetud teatud ajal, vaid see ajaolu on hoopiski sõltuv rehtivast õiguskorranast

jo selle normistikust.¹

Järelikult: Aegumine on kehtivas õiguskorras on selline instituit, kus õigused, mida ei teostata seaduste poolt sellaks määratud tähtajal, kaotatakse. Seega aegumisküsimuste lahendamisel antud konkreetses õiguskorras, tuleb alati käsitleda kehtivat seadust.² Aegumise mõiste allpool käsitledavas normistikus on vaid viitew oma sõnaselgusest.³

2. Aegumise vajadus. Õiguspoliitiliselt põhjendatakse aegumist õigusliku käibe kindluse säilitamisega ja selguse loomisega. Seega saavutatakse seadusandja poolt sel

¹ J. Arno, Kas kustub aegumise läbi kreposti-vaamatusse kantud kinnisvara (liikumata varanduse) omandusnõudmine? i. Õigus n. 4, Tartu 1920, lk. m. 74.

² ibid.

³ Ürdl. BES (dir., Est- und Ausländisches Privatrecht herausgegeben H. von Broecker, Jänner 1902, § 3618; Tsiviilseadustik, 1938, § 223; BGR § 194.

viisil, et jäetakse ilma õiguslikest kaitses-
vahetorjad, kui nad ei ole korraldatud
aegumistähtaaja vältel.⁴ Sel kombel lahenda-
takse ebamäärased õiguslikud vahetorjad, mis
pärast aega selgusetud või teostamata.

§ 2. Aegumine ja iganemine kui eri- instituudid.

1. Aegumise ja iganemise mõistete erinevus. Tavaliselt meie igapäevases kõnekultuuris ja praktilises elus alatakse kiputakse nende kahe erineva instituudi mõistet kas siis samastama või koguni ära vahetama. Meil tuleb teha aga kindlat vahet nende kahe erineva mõiste, kahe erineva instituudi vahel.

Kui aegumist (praescriptio, Verjährung) õppisime tundma kui üht õigussehte lõppemisviisi, kui instituuti, millega teatava aja keelgemisel teatavaid õigusi kaotatakse, siis iganemine selle vastu on selline instituut, millega teatava ajavahel-

⁴ J. Arno, op. cit. lk. 74

inike vältel õigusi omandatakse. Kui aegumise olemuseks on just see, et ta ühtki õiguse muundumist ei kutsu esile, siis see ongi tema valdumistunnuseks iganemises (usucapio, Ersitzung).⁵

2. Aegumise ja iganemise ühendamise piirid.
Ajaloos on aegumist ja iganemist vaadeldud kui ühe instituudi kahte eriharu. 17. ja 18. saj. püüti mõlemaid teoreetiliselt ühendada üheks „aegumise“ nime all olevaks instituudiks. Seda ehitlustatud instituuti eristati vastavalt: 1). praescriptio acquisitiva (erwerbende Verjährung) s.o. õiguse omandatakse neid vastava aja kestel teostades; 2). praescriptio extinctiva (erlöschende Verjährung) s.o. teatavas ajavahemikus mitte teostatavad õigused kustuvad (aegumine meie mõttes).⁶

Päide olemuslike lahkumiseks on selle teooria vastu „praescriptio“ ja „usucapio“ ajaloolise arengu võrdlus rooma õiguses⁷, misdo käsitlema allpool ajaloolises osas.

⁵ Rudolf Sohm. Institutionen. Geschichte und System des Römischen Privatrechts. 16. Aufl. München u. Leipzig. 1920, lk. 341

⁶ Arno, op. cit. ibid.

⁷ ibid.

II Aegumise ajalooline areng ja ülevaade rooma õiguses.

§ 3. Ajalooline areng.

1. Sissejuhatuses. Aegumine on instituut, mis esineb kõigis lõunapoolsetes õiguskorras. Ta ei ole aga mingi uudne modernse aja saavutus, vaid tema juured ulatuvad kaugele minevikku. Aegumine pärineb rooma õigusest, kuhu ta arvatavasti on tulutatud omakorda kreeka õigusest.³ Pärast kindel see aga ei ole. Kindel on aga see, et aegumine õigusliku instituutina on välja kujunenud ja vormunud rooma õiguses. See pärast meie ei saa mööduda tema arengust ja lähemast vaatlusest rooma õiguses. On ju see oma retseptiooni kaudu sügavalt imbuunud järgnevatel õiguskorradel põhialustise. Võib julgesti öelda: rooma õigus on kõigi euroopa kultuuriga maade ma õiguslikkus alusambaks. Seda järelikult aegumise gi puhul.

³ Pietro Bonfante, Rooma õiguse ajalugu, tõlkinud autori loal E. Ein, Tartu 1930, lk. 398.

2. Præscriptiones ja exceptiones: Kui igavemine (usucapio) on igivana kehtivaks õiguse institutsiooniks, siis præscriptio on tekkinud alles hilisemal ajajärgul.⁹ Usucapio oli omandamine contra vel deus - dominium ex iure Quiritium-tul. Erialgret seda omandamisviisi nimetati ususeksi; hiljem, klassikalise õiguse ajastul hakati teda nimetama usucapioni.¹⁰ „Præscriptio” sellevastu tekkis alles prætorite seadusandluses. Prætorite kui riiklike organite, kes pidid lahendama kodanike vahelisi tsiviilajju, tähtsus oli suur, eiti õigustloovate organitena.¹¹ Nad löid tsiviilõiguse muutvaks või täiendavaks „ius prætorium sive honorariumi”.¹² Prætorite kaudu teodi tsiviilprotsessi n.n. formula, kus esineb ka käsitledav præscriptio mõiste. Præscriptio esines formula alguses intentio ees ja ei juhtunud. Ja

⁹ Arvo, op. cit. lk 15.

¹⁰ Bonfante, op. cit. lk 171.

¹¹ Sohm, op. cit. lk 342; Arvo, op. cit. ibid.

¹² Leo Leestment, Rooma õigusele põhijooned, Tartu ja Tallinn 1940, lk 42.

¹³ ib. op. cit. lk. 46 f; Vt Bonfante op. cit. lk 418.

sisaldas reservatnoone protsessi haltade osade vältimiseks: Hiljem asendas lido. exceptio; milles toodi erile vaie.¹⁴

Selle kohta mainib Bonfante¹⁵ „formula sisaldab mõned osad, mis loetakse kovalisteks selles mõttes, et nad ei kuulu f. põhistruktuuri, olgugi, et nad olid saagedamad kui mõned põhiosad. Sellised on „prescriptionis“ ja peamiselt „exceptionis“. Preskriptionid erinevad ekseptionide ajalooliste elkäijaino, niivõrt kui nad olid kirjutatud kostja huvides; teepoolust võis „prescriptio“ olla nii kostja kui nõudja (huvides) kasuks. Preskription on reservatnoone, mis nagu sõna ise näitab, pandi formeli etteotsa ja tema ülesandeks oli pünato kohtuotsuse efekt. „Prescr. pro actore“ näidatks olgu järgmised klauslid: „eo res agitur de fundo mancipando“; kees kohtuotsus „actio empti“ korral pündub ainult müüja kohustusega põldeu mantripeerida, reserveerides üleandmiskohustuse. Preskription kostja kasuks on klausel

¹⁵ op. cit. lk. 417j; võrdle ka Schm op. cit. 340

„ea res agatur ne in ea re praesudicium hereditati fiat,” millega taheti ära hoida, et päranduse valdaja pärandusprotsessis enne iksikute viiragidega kohtusse keetsutakse selle asemel, et üldise pärandusehagiga, mille tagajärg oleks see, et koormataks mitte ainult kostjat, vaid rikutakse ka tsentum-
 viraalse tribunaali võimkonda; on aga täenäohe, et nimetus „longi temporis praescriptio” on tõlge kreeka sõnast $\pi\alpha\rho\alpha\gamma\theta\alpha\varphi\eta$.

„exceptiones on pretori kaaluvaim vahend ja iseloomustab tema tegevust, mis sammub rohkem tsiviilõiguse parandamise kui selle täiendamise suunas.”¹⁶ „Exceptio” vanimaks vormiks on äga olnud preskriptsioon, nimelt „praescriptio pro re”. Nii leiame Sohmi järgi:¹⁷ Gaius IV § 133. teatab, et tema ajaal teunti ainult „praescriptio pro actore”, varemine tarvitata „pro re” olevat hääkenud ja asendatud „exceptio”ga. Asja kohaselt oli siis „praescriptio pro re” samatähenduslik

¹⁶ Bonfante, op. cit. lk. 418

¹⁷ Sohm, op. cit. lk. 340 j.

"exceptioga". "Praescriptio pro re" on üsajandi lõpu paikus vñle tekkinud kui aegumise vaie - longi temporis praescriptio, mis samatahenduslik "exceptio longae possessionisega", millele siis "praescriptio" nimi on jäänud peatuma."

3. Praescriptio longi temporis. Tekib küsimus: millistel motiividel, millisel ajendil on siis oieti tekkinud see uus instituit "praescriptio longi temporis" ehk "longae possessionis" vana kviriitliku omandisaamise viisi, usucapio' asemel? Selle päämiseks põhjuseks on Rooma riigi territooriumi ja rahvastiku laienemine ja kasv pärast suuri ja võidukaid vallutussõdu. Kõige sellega kaasas tõus imperiumi majanduselus, ühtlasi vajadus vastavaiks ümberkorraldusiks ühiskondlikes ning õiguslikes vahetoris.

"Usucapio" kui kviriitlik instituit oie kehtiv ainult Rooma kodanike ja Itaalia maalikside sehtes.¹⁸ "Arvatavasti selle puudu kõrvaldamiseks tekkis keisririigis keisrite

¹⁸ Bonfanty, op. cit. lk. 387

või provintsihaldurite läbi „praescriptio longi temporis“ instituit, tulistatud kuue õigusest. See seisib selles, et valdajale, kes 10 või 20 aastat aja vallanud/ajavake selle järgi, kas osalised ühes linnas või provintsis elavad või kaugemal, anti „exceptio“ nõudja vastu, kes nii kaua aja tagant tuleb oma aja nõudma. Selle „exceptio“ lubamise tingimuseks oli, et valdaja valdaja õigusepäraselt (mitte vi, clam aut precario) nõudja suhtes valdab (possessio iusta). Tegelikus elus täitrid need kaks instituiti „usucapio“ ja „l. t. praescriptio“, sama ülesannet, ehkki neil oli erisugune iseloom ning need erisugused rekvisiidid ja need olid inspireeritud lahku minevatest aluseist: paistab, et viimase ka säärasele valdajale pärast 10. või 20. aasta möödumist anti juale vaide ka hagi aja tagansaamiseks, mis kuidagi tema valdustst välja läinud. Ei jäänud provintsi ja Itaalia maade igamuse vahel muud kui ajavake. Teisest küljest polnud Idas muud kui provintsi alised maadikid, nii et „usucapio“ leidis

sellel euel rooma õiguse territooriumil es-
kendamist ainult vallanõu suhtes.¹⁹

Lõplikult tunnustati „praesens l. tempo-
ris” justinianuse seadusandluses oman-
dusviisies ja ühendati „bonae fidei”²⁰ enne seda ae-
gumine keei vaicimise toime s.t. keei pikaaja-
line oma õigusest vaicimine oli seatud sisse
kõikidele hagidele kees Theodosius II sead. a. 424 p.k.²¹

§ 4. Aegumise sisuline ülevaade.

1. Aegumistõhtajad. Varasemas rooma õiguses
hagid jagunesid: 1) tõhtajalised „actiones tempo-
ralis; nt. anti edüli poolt muundushagi (q. reuhtitoris)
ainult „seruenses utiles” kestel ju. 2) alalised (t-ajalised)
„actiones perpetuas” olid „actiones civiles” ja ründi kõnel
„actiones honorarias; mille kohta praetorilt jät-
nud tõhtaja määrangud.²² Keisrite ajal seadusandluses
fikseeritud ja üldist tunnustust leidnud pra-

¹⁹ Bonfante, op.cit. 387.

²⁰ ibid.

²¹ Vt. Sohm, op.cit. lk. 343; Arco, op.cit. lk. 25

²² Vt. Sohm, op.cit. lk. 341 ff.

scriptio longi temporis" oli end sõltumatult
neist ajamäärangust loodusjõulise vaikumisegea-
läbi surunud.²³ Aegumise tähtajaks Theodo-
süse ajal ja hilisemas seadusandluses oli 30
aastat. Erilistel juhtumitel, milles olid aegu-
mine kirikute ja häädtegevuse asutiste hääks,
tähtajaks kujunes 40 aastat. Pärast neid täht-
aegi esitatud hägi vastu võiski kostja esita-
da hägi aegumise vaide. Tähtaegade suhtes
jäid püsima varasemad hägi tähtaegade
määrangud. „Actiones perpetuae“ ongi need
need hägid, mis aeguvad 30-40. aasta kestel;
„actiones temporales“ kujunevad välja lüh-
kema aegumistähtajaga hägid. Hägide ae-
gumise moment algab päevast, mil oli või-
malik hägi esitada — „actio nota est.“ Reaal-
sete hägide juures on selleks õiguse rikku-
mine. Hägide aegumine lõppus viimase päe-
va täielikul möödumisel; igane mis juures
selleks juba viimase päeva saabumine.²⁴
5. „Tempus utilis“ ja tempus continuum.“
Ajaarvamise juures oli kaks moodust: tem-

23 ibid.

24 ibid.

pus utilis" ja "tempus continuum". Esimene
neist on selline ajaarvestamine, kus loetakse
ainult neid päevi, mil kohtulik meenus või-
malik; teisel juhul on pidev päevade rida,
kehu arvestatud eranditult kõik päevad.
"Tempus continuum" tarvilati 30-40. aastaste
aegumistähtaegade puhul. Nii "tempus utilis" kui ka "tempus continuum"
puhul kehtis tsiviilkomputatsioon s. o. päev
loeti väikseimaks ajamöödu ühikuks. Selle
vastandiks on naturaalkomputatsioon, mis
on "a momento ad momentum". Seda tuli
rakendamisele ainult erandlikel juhtumil,
nagu allealisuse arvestamisel ju. Perso-
naalsete haigide juures algab aegumine
päevast, mil võidi hakata teostama sissehõud-
mist. Haigi aegumiseseks pole tarvis kostja
, koha fidest⁽²⁵⁾

6. Aegumise olemus. Rooma õiguse seisukohalt
kustub aegumise läbi ainult nõude s. o. haigemise õigus, kuna omamidaõigus
kui selline jääb püsima. fareliselt, omamidaõiguse
pärast aegumist ei saa esineda haigi-

ga arja valdaja vastu. Kolmandate isikute vastu, kelle kätte asi on sattunud, on omaniku kuluga nõudmisõigus: „Nii aegub arja väljaandmise (näit. omaniku rei vindicatio) nii rooma kui ka tänapäeva õiguse järel ainult selle kindlale valdajale ja tema õigusjärglastele; aga uue valdaja vastu, kes selle valdajaga ei ole seotud õigusjärgluse kaudu, tekitab veel olemasoleva arjaõiguse suhtes uus arja väljaandmise nõudlus, mida ei saa mingi aegumisevaidelga tõkestada. Aegumise olemus seisneb selles, et ta ühtki õiguse teisenemist eriti ei too. Selle läbi ei valdatakse teda igavemise eest.“²⁶⁾

Tähendab hagi kustumisega ei kusteta subjektiivne õigus. Seda just vaadati õiguste juures. Õigus lõpeb ainult siis kui kostja on usukapurinud arja. Personaalselt hagi juures on vaidluri. Rooma õiguse allikais ei leidu nende kohta midagi otsust. Selle kohta tekkis aga vaade keskajal, et hagi kustumise muudab võla „obligatio naturalis“, mis tähendab seda, et kui kostja oma

²⁶⁾ Sohm, op. cit. lk 344f.

kohustust pärast aegumise tähtpäeva täi-
dab, loetakse seda seiski kohustuse täitmiseks. On
kohustus ilma hagita. (27)

7. Aegumise seistumise ja katkestumise Ha-
gide aegumise võib tõkestada, kas 1) seistu-
mise või katkestumise teel. Seistumisel arves-
tatakse aega, mille jooksul hagi on aegunud
enne seistumist; katkestumisel enne katkes-
tust kulgenud aega ei arvestata.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

III Aegumine tänapäeval.

§5. Aegumise sisu ja rehtkond.

1. BGB (Bürgerliches Gesetzbuch) järel. Käsiteldavale normistikule baseerivas sotsiaalses õiguses leiame aegumist sadem poolt elluviidud obligatoorse institutsiooni. Sellekohaselt tunnistatakse kehtivaks kõik sellised poolte kokkulepped, mille eesmärgiks on, kas välja lülitada või kitsendada seadusliku aegumistähtaega; küll on aga lubatud aegumise pehmendamise, iseäranis aegumistähtaaja lühendamise.²⁹ Seega lepped, kus aegumisaega on pikendatud kuuluvad tühistamisele.

Aegumine haarab õigusi ainult sellisest kuivõrd need õigused on ka nõud-

²⁹ Vt. Konrad Cosack, *Schreibbuch des Bürgerlichen Rechts*. Erster Band. Siebente Auflage, Jena 1922. lk. 287; vrdl. BGB § 225.

lused²⁹ s.t. õigus seisneb ihe nõudis teise tege-
 vusele või tegevusetusele, kusjuures selle täit-
 miseks võidakse teatud vajalikele sundvahem-
 deile.³⁰ Niiuõrd aga kui õigus ei ole eriam
 nõudlus, vaid puhtale õigustoimele teetuv
 (Cosacki järel, Bestimmungs- oder Vertrauens-
 macht) ei allu ta ka mitte aegumisele.³¹ Aegu-
 misele ei allu ka vaided kui üksugused.³²
 Seega siis, aegumisele kuulub nõudlusõigus,
 mitte aga omandiõigus.³³ Näit. kui omanikul
 on mingi asi kaduma läinud, siis aja koh-
 tulik väljaandmise hagi aja nüüdse valda-
 ja vastu võib aeguda, omandiõigus (aja-
 õigus) sellele ajale on aga aegumatu.

On siiski teatud nõudlusi, mida seadus

²⁹ Cosack, op. cit. ibid.; Dr. Ludwig Enneccerus, Lehr-
 buch des Bürgerlichen Rechts, Einleitung, Allge-
 meiner Teil. 18. 21. Auflage, Marburg 1923, lk. 596.

³⁰ Cosack, op. cit. lk. 38 j. in d. Enneccerus, op. cit. lk. 572.

³¹ Cosack, op. cit. lk. 287

³² Cosack, ibid.

³³ Cosack, ibid.; Arno, op. cit. lk. 75.

loetleb kui aegumatus, mis seega ei kuulu aegumise rehtkonda. Saxso õiguses ei aegu³⁴:

a). kinnistusraamatusse kantud õigused, välja arvatud puuduvõetised tagasipööratud sammetele või kahjutarud;

b). nõudlused kinnistusraamatu või laeva-registri oienkitele;

c). teatud naabrusõiguslikud nõudlused;

d). nõudlus ühingu kaadarmiseks;

e). perekonnaõiguslikult vahukorvast tulenevad nõudlused, mis on õigustatud mainitud vahukorale vastava seadusliku seisundi järele seadmiseks tulevikus.

Ühes peanõudega aeguvad kõik temast tulevavad kõrvalnõuded, ka siis kui nende suhtes vastas aegumistähtaeg ei ole veel möödunud³⁵

2. BES-s Tavaliselt aegumist lahendavad sätted asetsuvad seadustikkude üldosas (vt. BqB-s viis loige üldosas). BES-s on see halb, et temal üldse puudub üldosa ja ae-

³⁴ Cosack, ihid.

³⁵ Vt. BqB § 224.

geemine leiab siin käsitlemist võlaõiguse osas (BES, IV vaamat), kujuneb ta on kohati leidnud väga puudulikku normimeingut. Aegumisest räägitakse siin väga üldraajul kui nõudeõiguste (Forderungsrechte) aegumisest,³⁶ ka sellistes üldmäärustes, mis basevad järeldada, et neid ei tule kitsendada mõista, s. t. neid ei tule mõista ainult võlaõiguste kohta. Sellis küsimuses ongi tekkinud mõningad arvomuste lahkuminekud. Seda eriti just § 3636 suhtes, mille kohaselt aegumisele ei allu kinnistusraamatusse kantud nõudeõigused.³⁷

Tõlgendades selmainitud §-i kitsendavalt mahuvad siia ainult võlaõigused, kuna muud õigused jäävad välja, nende hulgas ka omaldamisnõuded kinnisvara de kohta.³⁸ Balti õiguse parimaid kommentaatorid prof. Erdmann tõlgendades seda sõtet laiendavalt, leiab, et kõik

³⁶ BES § 3618.

³⁷ Arvo, op. cit. lk. 76

³⁸ ibid.

kõik kinnistusraamatuisse kantud õigused, välja arvatud muudugi neist tulevad kõrvalkohustused (näit. intessid), sarnuti siviilteudid, ei kuulu aegumisele.³⁹ Oma väiteid põhjendab Erdmann provintriaalõiguse allikatele s.o. eestimaa riigiti- ja maaõigusele rajanedes.⁴⁰ Eesti Vabariigi Riigikohus on asunud samale seisukohale, et kinnistusraamatusse kantud kinnisvarade omandusnõudlused ei allu aegumisele.⁴¹ Eespool nägime seda juba saksa BGB-s.

Päble eespool känteldu on BES-s omeldatud aegumise kehtkonnast veel järgmised nõudlused:⁴² a) kiriklikud nõudlused Eesti- ja Kuramaa maaõiguse kehtivuse piirkonnas;

b) piiritülide hagid; süia kuuluvad veel

³⁹ Dr. Karl Erdmann, System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est- und Curland. Erster Band, Riga 1889, lk 313.

⁴⁰ Anno, op.cit, ibid.

⁴¹ Anno, op.cit. lk. 81

⁴² Erdmann, op.cit. lk 313 jj; BES§§ 36 35 - 36 38.

teised jaotushagid, nagu „actio familiae v-
ciscundae” ja „communi dividundo”;

c). riigi nõudeõigused, millised tulevad
avalikõiguse allikast. Eriti kuuluvad sisse
nõuded saadaolevatele avalikkudele an-
damitele ja kohustustele, samuti ka muud
riigiõiguse juurde kuuluvad juhtumid. Selle
vastu ei kuulu selle reegli alla nõuded, mis
kuuluvad eraõiguse valdkonda;

d). kampaandi väljalunastamisõigus;

e). taganostuõigus sellele, kes endale arja
müügi juures sellise tõhtajature on talanda-
nud;

f). isikud servituudid, nagu kodumisõigus
(habitatio), ihust aastast teise vahelduv villi-
kasutusõigus, õigus pääseda matusepaika-
dele, sõnaselgete privileegidega kuramaa
metsa-aladele antud servituudid ja veel ser-
vituudid talumaadale Liivi- ja Eestimaa.
Neil juhtumitel ei ole hagiõigus iseenesest
eraldatud viimast, vaid kuno selle alu-
seks olev eraõigus ei allu aegumisele.

3. Tsiviilseadustiku 1938. o. eelnõu (Ts-3). Aegu-

mine eelnõus on paigutatud eelnõu üldossa, milte võlaõigusse, nagu BES-s. Tulevad ju aegumise sõlled kohaldamiseks nii võloõiguse, kui ka perekonna-, pärimis- ja asjaõiguslikes vaherkonis.

Aegumist käsitleva peatüki üldes kirjades nähtub, et aegumise ulatus ja kehtkond on üle võetud kehtivast õigusest teatud väikes- te muudatustega ja parandustega.

Aegumisele mittealluvate õiguste ja nõudk- te loetelu leiab art § 229, kus lõpus maini- takse, et aegumisele ei allu veel, muud see- desest järelduvad juhud, mis otseselt viitab- teistele erijuhtumitele eriosades, eriseadustes.

Rüügi ja muude avalikõiguslikeude tsiviil- te tsiviilõiguslikud nõuded aeguvad samu- ti kui eraisikute omad, kui võrd vasta- vais eriseadustes pole määratud teisiti⁴³ Nagu BGB-ski on TS-s mainitud, et koos pra- nõudega aeguvad ka sellist tulenevad kõval- nõuded, kuiigi nende suhtes vastav aegumis- tähtaeg ei ole veel määratud⁴⁴

⁴³Vt. TS § 228. ⁴⁴TS § 226, 1

§ 226 teine lõige: „Täitmise korral, mis korduvad teotava tähtaja järel, on igal täitmisel valdi oma aegumine arvates päevast, mil saabub täitmise tähtpäev. Kui aga õigusise, mille alusel need tähtajalised täitmised on seatud, lõpeb aegumise tõttu, siis ei või ka enam nõuda ühesikut täitmist, olguigi et ei ole veel määratud viimase jaoks määratud iseseisev aegumistähtaeg.“

§ 6. Aegumistähtajad.

1. BqB-s. § 195 lausub: reeglipärase aegumistähtaeg moodustab 30 aastat. Sellest pikemat tähtaega ei ole ja ei saa, nagu ulpool⁴⁴ nõgime, moodustada omavahelisel kokkuleppel. Selle vastu on seaduses loetletud terve hulk lähematähtajalisi aegumisi. Järelikult: reeglipärasele s.o. 30.-aastasele aegumisele alluvad kõik nõudlused kehvõrd nad erireglitega ei ole paigutatatud lähemaajaliste aegumistähtaegade hulka.

⁴⁴Vt. ulpool § 5 p. 1.

Lühematähtajalised aegumised jagunevad mitmesuguste tähtaegade gruppidesse,⁴⁵ kus on piiratud loetella võimalikult kõiki kõvalakaldumisi üld- ehk reeglipärasest tähtajast seaduse üldosa aegumist käsitlevas (§§ 196, 197) osas. Kuid sellist loetlust pole siiski piisanud ja nii leidub neid ickagi ko mujal.⁴⁶

Lühendatud aegumistähtaja loetelust võierime mainida kokkuvõtlikult: 1) kaheaastago aeguvad: nõudlused, mis tekivad igapäevases suhtlemises, igapäevases käibes, nagu näit. kaupmeeste, vabrikantide jne. nõudlused nende poolt muetsetud kaevade suhtes jne. 2) nelja aasta kestel aeguvad: iüni ja rendi- raha nõuded, intressinõuded jne. 3) kolme aastago aeguvad: nõuded lubamatulist toimingulist tekkinud kahjudel.⁽⁴⁷⁾

2. Bolli õiguses (BES-3) Meil kehtivas BES-s on reeglipäraseks aegumistähtajaks 10 aastat.⁴⁸

⁴⁶ Vt. ^{Эннекерус} ~~Cosack~~, op. cit. lk. 604, vt. ka 1st. viited.

⁴⁷ Cosack, op. cit. lk. 288; Эннекерус, op. cit. lk. 601 jf

⁴⁸ Erdmann, op. cit. lk. 325; BES § 3620

Lühendatud aegumistähtajad on antud valdi ikrikutele nõude- ja hagiõigustele. Kuromaal kehtis viieaastane aegumistähtaeg kõigile tsiviilhagidele, kuivõrd need polnud seaduses valdi mainitud.⁴⁹ Praegusest on sääl see partikulaarsus kadunud, kuna läbis vabariigi ajastul kehtitati uus tsiviilkoodeks, mis ühtlustas kõigis riigi osades tsiviilõiguse.

3.JS-3 Meiegi 1938 a. Tsiviilseaduse tikur et nõus aegumistähtaeg üldreeglina on 10 aastat, välja arvatud need nõuded, mis ei kuulu aegumisele või mille kohta on seatud erilised aegumistähtajad.⁵⁰ Teatud osa aegumisi on paigutatud erisõssa, neid pole loetud üldosas, kuna see oluks kordamine. Kümneaastase aegumistähtaja kõval on üldosas üles loetud järgmised, kolmeaastase tähtajaga aeguvad nõuded:⁵¹

„1). Hüri- ja rendisaha nõuded, kapitalintresside ja muud korduavad nõuded;

⁴⁹ Erdmann, op.cit. lk. 325

⁵⁰ JS § 230 ⁵¹ JS § 231

2) vöörastemajapidajate ja muude elukutseliselt tegutsevate söögi- ja joogikohapidajate nõuded, mis on tekkinud nende poolt antud ülalpidamis-, majapidamis- ja muudest elamistarvetest;

3) nõuded, mis tekkinud käsitööst, väikekauplemisel müüridud kaupadest, arstiabiist, advokaatide, maakirjete, prokuristide, notarite, õpetajate ja muude vabakutseliste elukutseliste tööst, samuti teenijate, tööliste, päeviliste ja muude palgaliste tööstast;

4) sellepingsust tulenevad nõuded, mis on sihitud lõpliku lepingu sõlmimisega.

Õeltoodud JS-i § 231 p. 4 on uudis, mis suhtelisele õigusele tundmatu ja on sisse toodud selles, et muuta kindlamaks ja stabiilsemaks lepingulisi kokkordi:

§ 7. Aegumistähtaja algus.

1. BGB-s. § 198-do järele, aegumise algab nõudluse tekkimisega. On nõue tegevuseses, siis selle rikkumisel algab aegumine. Tähtendab: aegumine tekib niisüis hetkest, mil on õigus kohtulikus hagiks. Aron

selle kalendriaasta lõpust, milles nende kohustus algas.⁵⁴

Elmainitud eelduste olemasolul algab aegumine otsekohes. Võime järeldada:
a) aegumine ei alga kindlasti kuupäevist;
b) ei ole tarvilik, et nõudlus aegumiseks peab olma väieldav ja kahjustatud; c) õigus-
tatul ei tarvitse teada oma nõude eksistent-
sist ega tunda võlgniku irikut; aegumine
algab teadmata nõude ja tundmata võlg-
niku soodusel; d) ei ole tähtis, et õigus-
tatul oleks põhjust nõudlusele lasta vahe-
pääl juatuda.⁵⁵

2. BES-s ja JS-s Sätted aegumistähtaaja
alguse kohta on kehtivast õigusest JS-e
peaaegu sõna sõnalt üle kantud,⁵⁶ välja
arvatud, et BES-i järele on aegumise alg-
momentina mainitud nõudluse tekke-
ise moment, kuna JS-s on see lausutud nii,
et aegumistähtaeg algab sellest päevast,
mil tekitab õigus kohtuliku kaite pääle (§ 232).
Pääle selle on veel JS-es § 233. l3 säte, mis määr-

54 Vt. BGB § 201. 55 Cosack, op. cit. lk. 291.

56 Vrdl. BES §§ 3623-3624 ja JS §§ 233-234

rab, et „juhul mil aegumisejooksule on määratud viiline algushetk, on näidatud oma kohal.“

Võlaõiguse aegumistähtjaks on mõlemas seadustikkudes päev, mil nõue on riisuguses olekus, et kohustust mittetäitnud võlgnik vastu võib otsikohes vihelda hagi-ga, olgugi, et võlgnik ei ole täitmisest kuldunud ega pole ka usaldaja tiinud talle vastavat meenutust. Ka sel juhul kui meenutus on nõutav on nii PFS-ekui TS-õ eelnõu normid samad ja vastavad samuti eelnevas osas käsitletud BqB-i vastavale sättele.

Tingimustikkude nõuete juures on on aegumistähta alguses, samuti kui sakso õiguses, et tingimus oleks teostunud ring tähtpäeva puhul, et see oleks juba saabunud.

§8. Aegumise peatus ehk seistus.

1. Aegumise peatus ehk seistus (praescriptio dormiens) on asjaolu, mis tõkestab aegumise kulgemist. Aegumise peatuse effect

kui õigustatud isik on taxistatud omo õigusi nõudlemast kas kõrgema võimu või seaduse „vaikimise“ läbi (näit. sõja puhul) peatub aregemine kuni sellise olukorra möödumiseni; kuid sellisel juhul, kui see taxistus oli tekkinud aregumistähtsaja viimase kuu kuu jooksel; d) kui õigustatu on teovõimetu ja ei evi seaduslikeks esindajaks, siis aregemine peatub samuti, kui need ajaolud on erinenud viimase kuu aregumise kuu kestl; e) kui nõue on seeritud pärandi vastu või on selles õigustatud, kuid praadub protseori juhitud isiks õigustatud isik, siis seistumise leab aset samuti viimase kuu aregumise kuu kestl erinenud ajaoludel; f) aregumise peatus tekitab veel BGB-s märgitud vastavatel juhtumitel.⁵⁸

2 Balti õiguses peatub aregemine: a) võlgniku vastu olevate nõuete suhtes, kui balle on antud moratoriumi, selle kestuseni; b) sõjaolukorvast tingitud taxistuste puhul, nende taxistuste s.o. sõjaolukorra lõppumise-

⁵⁸ Cosack, op.cit. 292 j.; Enneceerus op.cit. 606 j.

ni; c) alaealiste suhtes kui nad on vanem-
 like võimu, hoolduse või eestkoste all, kuni
 vanemlike võimu, hoolduse või eestkoste lõp-
 pumiseni; d) abikaasade omavaheliste nõuete
 suhtes kuni abielu püümiseni; e) riigiteenis-
 tus oleja äraolemisel välja pool riigi piire;
 f) pärandi vastu esitatud nõuetel kergevara-
 loendi (inventuuri) kestel.⁵⁹

Haigeks õigustatu mittehooldamine ema nõu-
 de aegumisest ei peato aegumist, välja arva-
 tatud juhtumid, mis on BES-i § 3626 viitel otse-
 selt mainitud §-3627, mil näit. äraolija (kohta)
 suhtes aegumine algab nõude trada saamisest.

3. JS-e eelnõus olles aegumise peatuse
 kohta vastavad sõlled sisse toonud rehti-
 vast õigusest, esitab päriselt uutena ai-
 nult kahe §-i. § 235 sõnab: „Ajavahemiku,
 mille kestel aegumine peatub, ei arvata a-
 gumistähtaja hulka.“ Teine uudus § 238
 kohaldab aegumist pärandile kuuluva-
 te nõuete suhtes: „Pärandile kuuluvate
 nõuete suhtes ei lõpe aegumisjooks enne

⁵⁹ Vt. BES § 3625; vrdl. Erdmann, op.cit. lk. 314

kuue kuue määrdumist arvatus sellest pä-
 vast, mil parandile oli määratud hoolda-
 ja, või kui parandile hooldajat ei ole mää-
 ratud, siis arvatus sellest pävast, mil pä-
 rand parijate poolt vastu võeti. Kui aegu-
 mistõhtlaeg on lühem kui kuus kuud, siis
 asendab aegumiseks määratud tähtaeg
 kuut kuud."

§ 9. Aegumise katkestus.

1.

1. Aegumise katkestuse puhul ei arvesta-
 da enne katkestust kulgenud aegumist.
 Pärast katkestust algab uus aegumine.

BGB tunneb kahte aegumise katkestus-
 põhjust: 1) õigustatu poolt: a) hagi eritami-
 ne nõude teostamiseks või b) nõude teosta-
 miseks osutatav foiming, mida seadus sama-
 vääristab haviga; 2) kohustatu poolt —
 nõude tunnustamine kas osalise soorita-
 misega või siis üksikõik millisel viisil tun-
 nustamine on foimunud.⁶⁰

⁶⁰ Enneccerus, op. cit. lk. 609.

Hagi esitamisega samaväärteteks, mis
 katkestavad aegumise, loetakse: a) meeldetuletuseks maksukõsu esitamine; b) nõudluste registreerimine kokustatu konkursi korral; c) tasendusnõude esitamine protsessis, ka kui sel teel tõelist kompensatsiooni ei tule; d) ristvaidluse avaldamine protsessis, mille tulemusest nõudlus on sõltuv; e) sooritus- toimingute käitlevõtmine ja taotlus sundsoorituseks.⁶¹

Kui esitatud hagi on hageja poolt tagasi võetud või kohtu poolt protsessuaalsel põhjusel tagasi liikatud loetakse katkestust mittelõnaks. Esitab nõudja kuu kuu kehtel uue hagi, siis aegumine loetakse katkestatuses eelmise hagi esitamiseks.⁶²

Katkestus hagi esitamiseiga kestab riikliku kuni protsess seadusjäuliselt väitisti on lahenenud. Konkursi puhul kestab katkestus kuni konkursimenetluse lõppemiseni.⁶³ Pääle nende on seaduses veel muid erijuhth.

⁶¹ Enneccerus, op. cit. lk. 612; vt. A9B § 209.
⁶² Enneccerus, op. cit. lk. 611
⁶³ ibid.

meid, mida me siinkohal lõhemalt ei vaatle. Eeltoodust piisab küllaldaselt ülevaates aegumise katkestuse kohta sakso õiguses.

2. BES-s nagu BGB-ski esinevad eelsoo- kaks katkestuspõhjused. Pärast katkestust algab uus aegumine, mis alati on keermee- aastane võltusegi, olguigi, et ultraiv aegumine oli lühema tähtajaga.⁶⁴

Hagi esitamise katkestab aegumise turbe nõude ulatuses, ehkki hagi oli esita- tud esialgu ainult õiguse kaalava osa kohta.⁶⁵ See säte, samuti ka ultraiv, mis märgitses aegumise uut kulgemist pärast kat- kestuse on muudmatult ka Tsiviilseadus- tiku ultrõusse sisse võetud⁶⁶

Omapärasusena jääb BES-es § 367, mille järgi aegumine katkestab lihtvõla kohun- tuse suhtes eraviisilise meeldetuletusega, olgu see seuliselt või kirjalikult, isikli- kult või kolmanda isiku läbi teatavateks tehes.

⁶⁴ Vt. BES § 3630; Erdmann op. cit. lk. 323.

⁶⁵ BES § 3631

⁶⁶ Vrdl. JS §§ 243, 245

Sellist lihtsat meeldetuletust aegumise katkestusena ei leia meie BgB-s, ega ole seda ka võetud TS-veelnõusse.

3. Aegumise katkestust säätivad normid eelnõus on hoopis rohkemaarvulised kui kehtivas Balti Eraseaduses ja ses suhtes kõike seni ilmnunud lünki.

TS-e eelnõus loetakse hagi eritamisega võrdses ringi katkestavad aegumise järgmised seigad:⁶⁷

- 1) kinnimenetluspalve eritamine;
- 2) kolmanda isiku ajasse kutsumise palve eritamine, kui sellist olenub protsessi- ja hagemisõigus kolmanda isiku vastu;
- 3) nõude eritamine konkurisikonas;
- 4) vahukohturija föestamine seatud korras või nõude eritamine vahukohturiklausli alusel.

Pärale katkestust algava uue aegumise algust normeerib § 242, kus on loetletud alljärgnevad juhtumid: a) aegu-

⁶⁷ TS § 241 l.2.

mine, mis katkestatud hagi esitamiseega, algab uuesti sellist päevast, mil hageja pidi jätkama arja kohtu;

b). Kolmanda iniku sehtis katkestatud aegumine algab uuesti päevast, millal menetlus lõpeb arjas, millist ta kutsuti osa võtma;

c). Konkursi tõttu katkestatud aegumine algab uuesti konkursi lõppemisel;

d). vahukohtu kirjo tõestamisest ja nõude esitamisest vahukohtu klausli alusel tekkinud katkestuse lõppemisel aegumine algab uuesti päevast, mil vahukohtu otsus tühistatakse või kui vahukohtu menetlus lõpeb arja otsustamata.

§ 10. Bona fides

1. Ühe aegumise rekvisiidina esineb ka "bona fides" (hää usk). Rooma õiguses "bona fides" ehk hää usk oli arja praeguselt valdajalt nõutav ainult iganemise korral.⁶⁸

⁶⁸ Vt. Endmann, op.cit. lk. 318

mine, mis katkestatud hagi nitarnisege, al-
gab uuesti sellest päevast, mil hagi ja pi-
di jätkama aja kohtus;

b). kolmanda isiku suhtes katkestatud
aegumine, algab uuesti päevast, mil menet-
lus lõpeb ajas, millest ta kutsuti osa võt-
ma;

c). konkursikorra tõttu katkestatud aegu-
mine algab uuesti konkursi lõppemisel;

d). eelmainitud vahukohturinja tõestamisest
ja nõude esitamisest vahekohturiklausli alu-
sel tekkinud katkestuse lõppemisel aegumi-
ne algab uuesti päevast, mil vahekohtu otsus
tühistatakse või mil vahekohtumenetlus lõ-
peb aja otsustamata.

§ 10. „Bona fides“

1. Aegumist käsitledes ei saa mui mõõdetud
„bona fides“est (häb' usk) kui ühest aegumi-
se rekvisiidist. Rooma õiguses „bona fides“
s. t. omo õiguse vastu seisva taxistuse mitte-
teadmise oli nõutav ainult iganeamise

Kiljem esile keerkunud kanooniline õigus
 teib ka aegumise eksistentsi sõltuvaks „ko-
 na fides.“⁶⁹ Kanoonilise ja selle mõjul
 ko üldises õiguses (gemeines Recht) järele
 ei olnud ebaõigelt omandatud eseme
 (Sache oder Recht)⁷⁰ väljaandmise nõue
 allutatud aegumisele, kui valdaja tra-
 dis, et asi või õigus ei kuulunud tema
 omandusseks (Vermögen). Aegumine selles
 mõttes nõudis valdaja hääuslikku val-
 damist kogu aegumistähtaaja kestel.⁷¹
 Selle vastu BGB olles pöördunud tagasi
 vana õiguse seisukohale⁷² ei nõua ae-
 gumises „bona fides.“⁷³

2. BFS-s seevastu kanoonilise õiguse mõ-
 jul on „bona fides“ võlgniku (kohustatu)
 väljaandmise nõude eelduseks. § 3619. põh.

⁶⁹ Vt. Erdmann, ibid.

⁷⁰ Vt. Sohm, op. cit. lk. 345

⁷¹ Vt. Enneccerus, op. cit. lk. 597

⁷² Vt. Sohm, ibid.

⁷³ Vt. Enneccerus, ibid.

jal teatud võoro arja väljaandmise nõu-
de korral see nõue ei allu aegumisele kui
foestatakse, et võlgrik (Schuldner) resp. tema
elkäija ei ole vallanud arja hääd usus.
Muude nõuete puhul ei ole võlgriku
häädusklikkus sugugi nõutav.

3. Balti Eraseadused on see normering fik-
seeritud ko Tsiviilseadustiku ulnõusse.

§ 11. Aegumise tagajärjed ehk toime.

1. Aegumise efektiks ehk toimeks on üldi-
selt see, et aegumine hõvitab õiguse ha-
gi mitada, hävit ko nõue ise.⁷⁴ Kohus-
tus kui selline jääb püüma kui „obli-
gatio naturalis“. Kui siiski täidetakse
aegumise tõllu kustunud kohustust, siis
kõik millisel põhjusel,⁷⁵ kasvõi aegumise
mitteadmisel,⁷⁶ siis loetakse seda ekkagi
kohustuse täitmiseks, mille kinkimiseks⁷⁷

74 Vt. vrdl. BES § 3639; TS § 246 l. 1.

75 BES § 3640; TS § 247, Bg

76 Vt. BGB § 222 l. 2

77. Vt. Enneceerus, op. cit. lk. 616

Aegunud võist ei saa esitada kompensatsiooniks ehk tasenduseks.⁷⁸

1. BgB § 223 üldosa: aegumise lõppemisega on kohustatud õigus sammast kuuluda. Sellest järeldub, et sellise samme sooritus nõudele võib kostja vastuvaidega esineda. See on nn. aegumisvõie.⁷⁹ Põhimõtteliselt aegumisvõie ei saa ulatuda kaugemale kui aegumise ise.⁸⁰ Aegumisvaidist on võimalik ühepoolse vormivaba tahtuvaldusega ära ütelda.⁸¹

Nõude aegumisega aeguvad ka kõik temast sõltuvad kõrvalnõuded, ka siis kui nende jaoks valdi kehtiv aegumistähtaeg veel lõppenud ei ole.⁸² Nende kõrvalnõude sõltuvust tuleb mõista just hunkkumises, olenevalt püüandist.

Hüpoteegi- või pandiõiguslik nõudlus

⁷⁸ Cosack, op. cit. lk. 301

⁷⁹ Cosack, ibid. lk. 298; Enneccerus, op. cit. lk. 614

⁸⁰ Cosack, ibid.; Enneccerus, ibid.

⁸¹ Enneccerus, ibid. lk. 615

⁸² Vt. BgB § 224

ollis aegunud, ei taxisto õigustatud isikut kinnipeetud asjadest endale rahuldust muretsemast. Kui fiduetsiaarse toimingu teel nõude kindlustuseks kas omand või mõni muu õigus on üle kantud, näit. vara on mõne nõude kindlustuseks üle kantud väärtpaberisse, siis ei või ^{nõude} taganemise põhjusel nõude tagari ülekannet.⁸³ Need: hüpotekile, pandiõigusele ja fiduciale määratud usinjad ei kohaldu intressidele ja teistele tagaripöörduvatle sammutele.⁸⁴

3. Tsiviilseadustiku ulnõusse on sisse toodud kohtuotsusega tunnustatud nõude aegumite, mida BES ei tunne ja mis ehk just kehtivas õiguses oleva lünga parandamiseks mõeldud. See on koondatud ühte ainsasse §i⁸⁵ ning mainit: kohtuotsusega tunnustatud nõude aegumite

⁸³ Enneccerus, op. cit. lk. 616.

⁸⁴ ibid.

⁸⁵ § 248

algab kohtuotsuse jõustumisega ja
kestub kümme aastaga. Kohtuotsuse
täitmisele pööramisega aegumine kat-
kestub. Täitmise peatumisega, sisse nõud-
jo siin tõttu, algab aegumine uuesti.

Need usinjad pole rakendatavad
aegumisele mittealluvale juhtudile.

Enkerman

Tartus, 18. III 44.a.

Osuandatud teoseid.

1. Pietro Bonifanti, Rooma õiguse ajalugu, Kõrmanda täiendatud väljaande järgi autori loal tõlkinud Ernst Ein, Tartu 1930.
2. J. Arro, Kas kustub aegumise läti krepostiraamatusse kantud kinnisvara (lühemata varenduse) omandusnõudmine? i. „Õigus“ nr. 4. Tartu 1920.
3. Rudolf Sohm, Institutionen, Geschichte und System des Römischen Privatrechts, 16. Auflage. München und Leipzig 1920.
4. Comrad Cosack, Lehrbuch des Deutschen Bürgerlichen Rechts, Erster Band, Siebente Aufl. Jena 1922.
5. Dr. d. Ehreccerus, Dr. Th. Kipp und Dr. Martin Wolff, Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts, Erster Band, erste Abteilung von Ludwig Ehreccerus, 18. 21. Auflage, München 1923.
6. Dr. Carl Erdmann, System des Privatrechts der Ostprovinzen Liv-, Est- und Curland, Erster Band, Riga 1889.
7. Leoderment, Rooma õigusloo põhijooned, Tartu ja Tallinn 1940.